

SAMİRƏ MƏRDANOVA*

UŞAQ FOLKLOR MƏTNLƏRİNDƏ AİLƏ-MƏİŞƏT NİTQİ TƏZAHÜRLƏRİ

Azərbaycan dilçiliyində funksional üslublar bədii, elmi, publisistik, rəsmi-işgüzar, ailə-məişət üslubları adı altında təqdim edilir və öyrənilir. Bu üslublar sistemində ailə-məişət üslubu öz tarixi köklərinə görə qədim və daha geniş işlənmə arealına malikdir. Ədəbi dilin ən kütləvi funksional üslubu olan ailə-məişət üslubu insanların gündəlik məişət əlaqələrini təmin edir və dil vasitələrinin sərbəst seçimi ilə xarakterizə olunur. Daha çox ailə, məişət həddləri daxilində istifadə olunan, məişət və ya ailə-məişət üslubu deyilən bu üslub sosial və peşə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin istifadə etdiyi gündəlik danışmaq tərzidir. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixində bu üslub bir neçə mərhələ, yaxud səviyyədə təzahür edir ki, Azərbaycan folklorunun dili ailə-məişət üslubunun həm tipologiyasını, həm də xalq ədəbiyyatının dilinə təsirinin son dərəcə geniş miqyasını müəyyənləşdirir. Bu baxımdan Azərbaycan folklorunun bütün nümunələri, eləcə də uşaq folklorunun müxtəlif janrları (laylalar, nazlama və oxşamalar, sanamalar, düzgülər, cıratmalar, yanılmaclar, tapmacalar və s.) özündə zəngin material ehtiva edir və ailə-məişət üslubunu bütün linqvostilistik xüsusiyyətləri ilə daha qabarıq şəkildə göstərir.

Açar sözlər: *ailə-məişət üslubu, uşaq folkloru, laylalar, nazlamalar, sanamalar, düzgülər, cıratmalar, tapmacalar, yanılmaclar*

Giriş

Tarixi inkişaf boyu ədəbi dil insan fəaliyyətinin və ünsiyyətinin bu və ya digər sahəsində fəaliyyət göstərən, ünsiyyətdə müəyyən funksionu yerinə yetirən və bu sahədə dil vasitələrinin istifadəsinin xüsusiyyətləri və onların xüsusi təşkili ilə yaranan mürəkkəb, şaxələnmiş funksional üslublar sistemi əldə etmişdir. Funksional üslubların təsnifatı ünsiyyətin müəyyən məqsədləri kimi başa düşülən dilin funksiyaları ilə əlaqələndirilir.

Hər bir funksiya dildən xüsusi keyfiyyətlər (dəqiqlik, obyektivlik, obrazlılıq və s.) tələb edir və zaman keçdikcə dil müvafiq keyfiyyətləri inkişaf etdirir. Beləcə dilin inkişafı, diferensiallaşması, funksional üslubların formalaşması baş verir. Müasir dövr üçün səciyyəvi olan funksional üslublarını bədii üslub, elmi üslub, publisistik üslub, rəsmi-işgüzar üslub, məişət üslub kimi fərqləndirilir. Nitqin xüsusi təzahür formalarından biri kimi üslubi xarakteri olan və funksional üslub kimi təsnifata daxil edilən ailə-məişət üslubu Azərbaycan ədəbi dili tarixində özünəməxsus sosiolinqvistik əsasları, stilistik cizgiləri və səciyyəvi xüsusiyyətləri, elementləri, standartları olmaqla əhəmiyyətli yer tutur. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində ailə-məişət üslubunun funksional mövqeyini, əslində, həmin üslubun keçdiyi zəngin inkişaf-təkamül yolu müəyyən etmişdir. Ona görə də bu yolun hər bir dövrünün, mərhələsinin ayrı-ayrılıqda və müqayisəli şəkildə öyrənilməsi bu üslubun daxili linqvistik strukturu, başqa üslublarla, xüsusilə bədii üslub və ya ədəbi-bədii dillə əlaqəsi, dövrün, mərhələnin sosial-mədəni mühiti ilə bağlılığı barədə aydın təsəvvür yaradır.

Ailə-məişət üslubunun təzahür etdiyi mərhələlər

Azərbaycan ədəbi dilinin tarixində ailə-məişət nitqi dörd mərhələ, yaxud səviyyədə təzahür edir: 1) folklor dilində; 2) klassik ədəbi dil nümunələrində; 3) yeni dövr ədəbi dil nümunələrində; 4) ən yeni dövr ədəbi dil nümunələrində. Hər mərhələ-səviyyədə ailə-məişət üslubundan istifadə imkanları biri digərindən keyfiyyətcə fərqlənir.

Azərbaycan folklorunun dili ailə-məişət üslubunun həm tipologiyasını, həm də xalq ədəbiyyatının dilinə təsirinin son dərəcə geniş miqyasını müəyyənləşdirmək baxımından özündə zəngin material ehtiva etməkdədir. Müxtəlif mərasim, eləcə də mövsüm nəğmələri – oxşamalar, laylalar, nişan və ya toyla bağlı söyləmələr, gəlin-qaynana deyişmələri, ağılar, əkin-biçinlə, maldarlıqla əlaqədar şeirlər və s. öz ideya mənbəyini bilavasitə məişət münasibətlərindən aldığı kimi, bu janrların dili də ailə-məişət

üslubunun fonetik, leksik və sintaktik maneraları ilə zəngindir. Eyni xüsusiyyətlər nağıl və dastan mətnlərinin dialoqları üçün də səciyyəvidir ki, burada ailə-məişət üslubunun təzahürləri neçə yüz illərin etnoqrafik dil standartlarını təşkil edir.

Folklor dilində xalq danışığı dili zəminində təzahür edən ailə-məişət nitqi klassik ədəbi dil nümunələrində (“Qisseyi-Yusif” poemasında, “Şühədanamə”nin “Hədiqətüs-süəda”nın dilində) özünü artıq elementlər şəklinə göstərərək klassik nüfuz qazanır (M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasında).

XIX əsrin ortalarında M.F.Axundzadənin yaradıcılıq təşəbbüsü ilə yeni dövr ədəbi dilində dram janrının meydana çıxması ailə-məişət üslubunun tarixində inqilabi hadisə idi. Birincisi, bu əsərlər bilavasitə ailə-məişət mövzusunda idi; ikincisi, müəllif dərindən bələd olduğu xalq dilinin incəliklərini bütün canlılığı ilə ədəbiyyata gətirmişdi; üçüncüsü isə, bu, yazıda qalmayıb səhnədən şifahi olaraq səslənəcək bir nitq hadisəsi olacaqdı. Mirzə Fətəlidən sonra C.Məmmədquluzadə, Ü.Hacıbəyov kimi görkəmli dramaturqlar ədəbi dili ailə-məişət üslubu standartları ilə zənginləşdirdilər.

Ən yeni dövr ədəbi dil nümunələrində (XX əsrin 20-ci, 30-cu illərində) ailə-məişət üslubu özünü C.Cabbarlının dramaturgiya dilində bütün sosial-stilistik çalarları ilə göstərdi, əsrin ortalarından sonra İ.Əfəndiyevin ailə-məişət mövzusunda yazdığı pyeslərin dili ailə-məişət üslubu ilə bədii üslub arasında əlaqələrin sıxlığını nümayiş etdirir. Ən müxtəlif ədəbi cərəyanlara mənsub olub fərqli janrlarda yazan yazıçıların əsərləri (N.Həsənzadənin şeir, T.Bünyadovun və A.Məsudun nəsr dili nümunələri) isə deməyə əsas verir ki, ailə-məişət üslubu ədəbi-bədii dildə fərqli keyfiyyətlərdə ortaya çıxır.

Azərbaycan uşaq folkloru haqqında

Azərbaycan folklorunun elə bir janrı yoxdur ki, orada gənc nəslin tərbiyəsinə xüsusi yer verilməsin. Folklorumuzun bütün lirik və epik növlərində tərbiyə mövzusu yüksək sənətkarlıq, xüsusi qayğı və məhəbbətlə işlənmişdir. Bu mənada Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında uşaq folkloru nümunələri xüsusilə seçilir.

“Uşaq folkloru dedikdə, hər şeydən əvvəl, şifahi xalq yaradıcılığının böyüklər və uşaqlar tərəfindən yaradılan elə nümunələri nəzərdə tutulur ki, uşaqların məişətini, oyunlarını, əyləncəsini, istirahətini, məşğuliyyətlərini, istəklərini, arzularını ifadə etsin və əhatə etdiyi mövzuları, ideyaları, forması, məzmunu, üslubu, hətta sözlərin seçilib düzülməsi, ifadə tərzini körpələrin zövqünə, biliyinə, dünyaya baxışına, yaş səviyyəsinə, psixikasına uyğunlaşdırılsın” [3, s. 529]

Azərbaycan uşaq folklorunun araşdırıcılarından biri olan Qara Namazov hesab edir ki, uşaq ədəbiyyatı ədəbiyyatın tərkib hissəsi olub, məqsəd və vəzifəsinə görə 17 yaşına qədər müxtəlif oxucu qruplarının təlim, təhsil və əxlaqi-estetik tərbiyəsinə yönəldilən bədii əsərlərdir” [9].

“Uşaq folkloru” termini elmə son dövrlərdə daxil edilsə də, onun ayrı-ayrı nümunələrinin yaranması qədim tarixə malikdir. Uşaq folkloru nümunələri Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının əsas hissəsinin təşkil edir. Bura həm uşaqların öz yaradıcılığı, həm də böyüklərin uşaqlar üçün tərtib etdiyi əsərlər daxildir. Bu bölgü ona görə baş verir ki, uşaqların ifa və ritmik-intonasiya bacarıqları yaşdan asılıdır. Erkən yaşda uşağın emosional, motor və zehni inkişafı tamamilə böyüklərdən asılı olduğuna görə bu nümunələri kiçik uşaqlar üçün böyüklər ifa edirlər. Orta və böyük yaşlarda isə bu nümunələrin bəziləri uşaqlar üçün böyüklər tərəfindən tərtib edilir, lakin onların əksəriyyəti uşaqların öz yaradıcılığıdır.

Bu mənada Sovet dövrü uşaq folklorunun banilərindən olan Q.S. Vinqradovun mövqeyi fərqlidir: “Uşaq folkloru böyüklərin repertuarına daxil olmayan əsərlərdən ibarətdir, ifaçıları və dinləyiciləri uşaqların özləridir” [10, s. 29]. Bu mövzuda Q.S. Vinqradovla polemika aparan görkəmli pedaqoq, uşaq ədəbiyyatı və folkloru üzrə mütəxəssis O.İ. Kapitsa isə uşaq folklorunu həm böyüklərin uşaqlar üçün yaradıcılığı, həm də uşaqların ənənəvi yaradıcılığı kimi səciyyələndirir” [11, s. 5].

Uşaq folkloru öz müxtəlifliyinə görə unikal bir hadisədir: burada hər biri uşaq həyatının demək olar ki, bütün təzahürləri ilə əlaqəli olan çox sayda janr var ki, onların hər birinin öz tarixi və məqsədi vardır. Bir hissəsi qədim zamanlarda, digər hissəsi daha sonralar yaranan bu janrların bir qismi əyləndirmək və öyrətməyə, digərləri isə kiçik uşağı böyük dünyaya uyğunlaşmağa, onu anlamağa kömək edir.

Uşaqlara həsr olunan folklor nümunələri öz xarakterinə, məzmun xüsusiyyətlərinə görə, ana

dilinin zəngin söz xəzinəsini uşaqlara aşılamağa, dilimizin gözəlliyini qorumağa, səlis və düzgün danışığa, zehni inkişafa və s. xidmət edir. Görkəmli folklorşünas R.Qafarlı Azərbaycan uşaq folklorunun poetik sistemindən və onun janr tipologiyasından bəhs edərkən onu ədəbiyyatın ümumi janr bölgüsü sistemi ilə qruplaşdırmağın daha məqsədəuyğun olduğunu qeyd edir:

“Lirik növ: layla, oxşama, dilaçma, öyrətmə və uşaq nəğmələri (düzgü, sanama, öcəşmə, acıtma, dolama, çağırış və müraciətlər).

Epik növ: tapmaca, yanıltmac və uşaq nağılları.

Dramatik növ: uşaq oyun və tamaşaları” [6, s. 123].

Uşaq folklor mətnlərinin üzrə ailə-məişət üslubu elementlərinin təsviri

Azərbaycan uşaq folklorunun bütün janrları ailə-məişət üslubu xüsusiyyətlərini əks etdirmək baxımından zəngin ədəbi mənbə hesab olunur. Ramazan Qafarlının fikrincə, Azərbaycan uşaq folklorunun lirik janrlarını yaradıcısına və ifaçısına görə iki yerə ayırmaq olar:

“1. Analar tərəfindən yaradılan və ifa olunanlar: laylalar, oxşamalar, dilaçmalar və öyrətmələr. Bunları şərti olaraq “Ana nəğmələri” adlandırırıq.

2. Uşaqlar tərəfindən ifa olunanlar: çağırışlar, müraciətlər, düzgülər, heyvanlara aid nəğmələri böyükələr, sanamaları (bir qismini), dolamaları və öcəşmələri uşaqlar özləri düzüb-qoşurlar. Folklor toplularında bu nümunələr “Uşaq nəğmələri” başlığı altında verilir” [6, s. 127].

Ailə-məişət dilinin ən məhrəm örnəklərindən biri analar tərəfindən yaradılan və yeni doğulmuş uşağa xüsusi intonasiya ilə oxunan “ana nəğmələri”, yəni laylalar sayılır. Hər bir xalqın mədəniyyətində özünəməxsus yer tutan, ən qədim lirik janrlardan biri olan laylalar ailə-məişət nitqini bütün çalarları ilə əks etdirmək qabiliyyətinə malikdir.

Laylalarla bağlı tədqiqat aparan O.İ. Kapitsa onları əsasən iki qrupa ayırır: Birinci qrupa “ana dünyası”nın laylalarını aid edir, tədqiqatçı burada ana dünyasını, onun əhval-ruhiyyəsini, yaşantılarını təsvir edir, təbii ki, bunlar ana lirikası hesab olunur. “Bu mahnıları uşaq folkloruna aid etmək olmaz, onlar bizdə uşaqla bağlı yaradılmış poeziya kimi maraq doğurur” [11, s. 38]. İkinci qrupa tədqiqatçı “uşaq dünyası” laylalarını daxil edir. “Onlarda forma və məzmunca diqqət uşağa və bütün dünyaya yönəldilir ki, bu mahnılar uşaq folkloruna uyğun gəlir” [11, s. 42].

Bu sahədə araşdırmalar aparan R.Qafarlı Azərbaycan uşaq folklorunda laylaları məzmununa görə aşağıdakı kimi qruplaşdırır:

“1) yuxulatmalar, 2) oyatmalar, 3) əyləndirmələr, 4) bəsləmələr, 5) arzulamalar, 6) bənzətmələr, 7) inam və etiqadlarla bağlı olanlar (qarğış-laylalar, alqış-laylalar, qurbanlıqlar), 8) şikayətlər (anaların öz güzəranından narazılığı və xəstə uşağının sağalması üçün yalvarışları)” [1, s. 5].

Laylanın məzmununu körpə anlamasa da, ananın səsinin harmoniyasını qəbul edir; layla çalan ana isə, təbii ki, öz məhəbbətini, arzularını, ümidlərini dilə gətirərək bədii nitq abidəsi yaradır:

“Layla, beşiyim, laylay,

Evim, eşiyim, laylay.

Sən yat yuxun alginən,

Çəkim keşiyin, laylay,

Balam, laylay, a laylay,

Gülüm, laylay, a laylay!” [2, s. 65].

Çox səciyyəvidir ki, Mirzə Cəlil “Molla Nəsrəddin”in ilk nömrəsində oxuculara müraciət edərək yazırdı: “... Məni gərək bağışlayasınız, ey mənim türk qardaşlarım ki, mən siz ilə türkün açıq ana dili ilə danışırım... Salınız yadınıza o günləri ki ananız sizi beşikdə yırğalaya-yırğalaya sizə türk dilində lay-lay deyirdi”. Böyük yazıçı ana laylasının “dil”ini öz dövrünün yazıçılmasına nümunə göstərməkdə tamamilə haqlı idin [7, s.74]. Çünki layla “övlad məhəbbətini, uşaq haqqında ana nəvazişlərini tərənnüm edən” [5, s.136] səmimi ifadə imkanlarını nümayiş etdirir. Mirzə Cəlil də öz oxucusu ilə məhz belə bir dildə danışdı.

Nazlamalar və ya oxşamalar da laylalar kimi qadın-ana yaradıcılığının məhsuludur. Laylalar anaların beşik başında, körpəsini yatırmaq üçün oxuduğu, nazlama və oxşamalar isə ananın uşaq yuxudan oyanandan sonra onu oxşayarkən, atıb-tutarkən sevincini, arzularını ifadə edərkən söylədiyi nəğmələrdir:

“Atım-tutum mən səni,

Şəkərə qatım mən səni.
 Dədən evə gələndə
 Qabağa tutum mən səni” [2, s. 63].
 “Balama qurban dayçalar,
 Balam nə vaxt əl çalar?
 Balama qurban inəklər,
 Balam nə vaxt iməklər?” [4, s. 476]

Bu mətnlərdə ailə-məişət üslubu ümumişlək leksika ilə təmsil olunur. Məs.: beşik, ev, eşik (əslində: ev-eşik), yatmaq, şirin yuxu, keşik çəkmək, atıb tutmaq, şəkərə qatmaq, dədə, qabağa tutmaq, balama qurban, dayçalar, əl çalmaq, inəklər, iməkləmək və s.

Ailə-məişət üslubunun özünəməxsus təzahür formalarından biri də uşaqlar tərəfindən ifa olunan “uşaq nəğmələri”dir ki, buraya əsasən sanamalar, düzgülər, cıratmalar və s. daxildir. Bu kiçik folklor nümunələri böyükklərin uşaqlara yenicə dil açdıqları dövrdə say sistemini öyrənmələri, uşaqların müxtəlif oyunlar zamanı bir-birinə qalib gəlmək, qarşdakını çaşdırmaq və ya cıratmaq, arzu və diləklərini söyləmək üçün ardıcıl və ahəngdar şəkildə söylədikləri şeir nümunələridir. Məsələn:

- a) sanama:
 “İynə, iynə,
 Ucu düymə,
 Bal balıca,
 Ballı keçİ,
 Şam ağacı,
 Şatır keçİ,
 Qoz ağacı,
 Qotur keçİ.
 Hoppan, hoppan,
 Yırtıl, yırtıl,
 Su iç, qurtul” [2, s.150].
- b) düzgü:
 “Əlimi bıçax kəsibdir,
 Dəstə bıçax kəsibdir;
 Yağ gətirin, yağlayaq,
 Bal gətirin ballayaq,
 Dəsmal gətirin, bağlayaq,
 Dəsmal dəvə boyunda,
 Dəvə Şirvan yolunda,
 Şirvan yolu lil bağlar,
 Dəstə-dəstə gül bağlar,
 O gülün birin üzəydim,
 Tellərinə düzəydim;
 Qardaşımın toyunda
 Oturub-durub süzəydim” [2, s.146]
- c) cıratma:
 “Həsənağa
 Doldu yarağa.
 Mindi ulağa,
 Sürdü bağa.
 Bir quş vurdu,
 O da qurbağa.
 Verdi qonağa,
 Qonaq yemədi,
 Saldı yağa,
 Özü təllədi.

Bizə vermədi.

Yedi qurbağa,

Düşdü yatağa” [2, s.151].

Ailə-məişət üslubunun əsas əlamətlərini müəyyən edən bu mətnlərin dil-üslub xüsusiyyətlərinə aşağıdakılar daxildir: “1) fonogrammatik təkrara meyillilik, 2) ümumişlək leksikonun mətnin lüğət tərkibində aparıcı mövqe tutması, 3) obrazlılığın son dərəcə sadələşməsi, 4) zarafata (komizmə) meyillilik, 5) ən adi mühakimələrlə açıqgözlülyə, təfəkkür çevikliyənə, nəticə etibarilə, müdrikiyə çağırış və s” [8, s. 20].

Qeyd etdiyimiz janrlardan başqa Azərbaycan folklorunda xüsusi linqvopoetik strukturu ilə seçilən başqa janrlar da vardır ki, onlardan biri yanılmaclar, digəri isə tapmacalardır:

a) Yanılmaclar uşaqları körpə vaxtlarından ana dilində səlis danışmağa, düzgün tələffüzə alışdırmağın əsas vasitələrindən biridir:

“Getdim, gördüm bir dərədə iki kar, kor, kürkü yırtıq kirpi var. Dişi kar, kor kürkü yırtıq kirpi erkək kar, kor, kürkü yırtıq kirpinin kürkünü yamamaqdansa, erkək kar, kor kürkü yırtıq kirpi dişi kar, kor kürkü yırtıq kirpinin kürkünü yamayır” [2, s. 155].

b) Tapmacalar ana dili anlayışlarının dəqiq müəyyənləşdirilməsinə kömək edən, təkcə uşaqların deyil, böyüklərin və yeniyetmələrin də zehni inkişafında mühüm rol oynayan folklor nümunələridir:

1. “Gündüzlər gülür,

Gecələr mürgüləyir” (Günəbaxan) [2, s. 192].

2. “Torpaq deyil, daş deyil,

Quru deyil, yaş deyil,

Buynuzu var, qoç deyil,

Qanadı var, quş deyil” (Kəpənək) [2, s.198].

Göründüyü kimi, ən qədim nitq xüsusiyyətləri, heç şübhəsiz, folklor mətnlərində əks olunur ki, burada mövzunun ailə-məişət üslubu ilə bağlı olması əsas şərtidir. Xüsusilə uşaqlar və böyüklər tərəfindən yaradılan uşaq folkloru nümunələrində (laylalar, nazlamalar və ya oxşamalar, düzgülər, tapmacalar, yanılmaclar və s.) ailə-məişət nitqinin zəngin xüsusiyyətləri təzahür etməkdədir.

Nəticə

Araşdırılan bu janrların linqvopoetik baxımdan və üslubi kontekstdə təhlili onu göstərir ki, uşaq folklor dilinin genetik əsasında ailə-məişət nitqi dayanır, bu da sözügedən üslubun arxetiplərini müəyyən edir.

Ümumiyyətlə, dil hadisələrinin nitq prosesində məqsədə, şəraitə və mühitə uyğun istifadə qanunauyğunluqlarını təqdim edən dilçilik elminin bir sahəsi olan üslubiyyatda dil vasitələrindən istifadə yolları, fonetik, leksik, frazeoloji və qrammatik vahidlər öyrənilir. Bu mənada mədəni-ictimai həyatın bütün sahələrində geniş işlənən ailə-məişət üslubunun təzahürləri müxtəliflik qazanır və onun uşaq folkloru dilindəki ifadə formaları özünəməxsus çalarına, xarakterik xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. On cildə. I c. Bakı: “Elm”. 2018,1072 s.
2. Azərbaycan folkloru antologiyası. İki kitabda. Birinci kitab. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası nəşriyyatı. Bakı – 1968, 290 s.
3. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası. 20 cildə. Birinci cild. “Elm” nəşriyyatı. Bakı. 1982. 510 s.
4. Azərbaycan uşaq folkloru (mətn). Toplayanı, tərtib edəni və ön sözün müəllifi Ramazan Qafarlı. Bakı, “Ağrıdağ”, 2011, 469 səh.
5. Cəlil, M., Xəlilov P. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları, Bakı, Çarşıoğlu, 2019, 312 s.
6. Qafarlı, R. Uşaq folklorunun janr sistemi və poetikası. - Bakı, “Elm və Təhsil”, 2013, 540 səh.
7. Məmmədov, M. Ana dili və nitq mədəniyyəti məsələləri, Bakı, “Nurlar”, 2004, 322 s.

8. Mərdanova, S.M. Azərbaycan folklor dilində ailə-məişət üslubu texnologiyaları. Bakı Universitetinin xəbərləri, 2018, № 3, səh.17-25.
9. Namazov, Q. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı. 2007. 444 s.
10. Виноградов, Г.С. Народная педагогика. – Иркутск, 1926, 30 с.
11. Капица, О.И. Детский фольклор. – Л., 1928, 222 с.

**Bakı Dövlət Universiteti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Samira Mardanova

MANIFESTATIONS OF FAMILY-EVERYDAY SPEECH IN THE TEXTS OF CHILDREN'S FOLKLORE

Functional styles in Azerbaijani linguistics are considered and studied under the following names: artistic, scientific, publicistic, official and business, family-everyday life ones. In the system of these styles, a family-everyday life style that is rooted in the ancient past has a wider range of consumption. Being one of the most popular functional styles of the literary language, family and everyday life style provides everyday connections and is characterized by a free choice of linguistic means. This style, used primarily within the family, everyday life and called household or family-everyday life style, is a manner of everyday spoken speech used independently of social and professional affiliation of the individual. In the history of the Azerbaijani literary language, this style manifested itself at several stages or levels. The language of Azerbaijani folklore determines both the typology of family-everyday life style and the broad scope of influence on the language of folk literature. In this regard, all samples of Azerbaijani folklore, as well as various genres of children's folklore (teasers, riddles, lullabies, nursery rhymes, nicknames, sayings, bywords, tongue twisters, horror stories, counting rhymes, jokes, etc.) contain a wealth of material and all linguistic-stylistic features are revealed in a vivid form in the family-everyday life style.

Keywords: *family - everyday life style, children's folklore, lullabies, bywords, sayings, nursery rhymes, teasers, riddles, jokes*

Самира Марданова

ПРОЯВЛЕНИЯ СЕМЕЙНО-БЫТОВОЙ РЕЧИ В ТЕКСТАХ ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА

В азербайджанском языкознании функциональные стили рассматриваются и изучаются под следующими названиями: художественный, научный, публицистический, официально-деловой и семейно-бытовой. В системе этих стилей семейно-бытовой стиль, уходящий своими историческими корнями в глубокую древность, имеет более широкий ареал употребления. Будучи одним из самых массовых функциональных стилей литературного языка, семейно-бытовой стиль обеспечивает повседневные бытовые связи и характеризуется свободным выбором языковых средств. Этот стиль, используемый преимущественно в пределах семьи, быта и называемый бытовым или семейно-бытовым стилем, является образом повседневной разговорной речи, используемой независимо от социальной и профессиональной принадлежности индивида. В истории азербайджанского литературного языка этот стиль

проявлялся на нескольких этапах или уровнях. Язык азербайджанского фольклора определяет как типологию семейно-бытового стиля, так и широкую сферу влияния на язык народной литературы. В этой связи все образцы азербайджанского фольклора, а также различные жанры детского фольклора (дразнилки, загадки, колыбельные, пестушки, потешки, приговорки и заклички, приметы и присказки, скороговорки, страшилки, считалки, шутки и прибаутки и т.д.) содержат богатейший материал и в яркой форме обнаруживают все лингвостилистические особенности семейно-бытового стиля.

Ключевые слова: *семейно-бытовой стиль, детский фольклор, колыбельные, пестушки, приговорки, заклички, дразнилки, загадки, потешки*

AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir

İlk daxilolma tarixi: 18.04.2024

Son daxilolma tarixi: 15.05.2024